

Conflictul din Nagorno-Karabah – punctul zero al viitoarelor conflicte?

The Nagorno-Karabah conflict – zero point of future conflicts?

Col.instr.av.dr. Cătălin CHIRIAC*

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: catalin_chi@yahoo.com

Abstract

Războiul de 44 de zile dintre Armenia și Azerbaidjan, din septembrie-noiembrie 2020, a constituit ultima escaladare a tensiunilor nerezolvate din regiunea Nagorno-Karabah, ocupând prima pagină a marilor publicații, în special datorită utilizării pe scară largă a sistemelor de aeronave fără pilot la bord. Aceste sisteme, indiferent de țara de proveniență, au avut repartizate misiuni diverse, de la recunoaștere la sprijinul focului artileriei, sau chiar la misiuni de lovire a unor obiective ori echipamente militare. Analizarea procesului de pregătire a armatei Azerbaidjanului și de abordare a conflictului, prin utilizarea unei game variate de tehnologii și sisteme, care, de multe ori, nu au necesitat prezența fizică a omului, permite decelarea unor tendințe și perspective importante asupra modului în care viitoarele conflicte vor fi modelate de utilizarea pe scară largă a rachetelor, sistemelor de aeronave fără pilot la bord și artileriei.

The 44-day war between Armenia and Azerbaijan from September to November 2020 was the latest escalation of unresolved tensions in the Nagorno-Karabakh region. The war gained widespread attention, particularly due to the extensive use of unmanned aircraft systems. These systems, regardless of their country of origin, were assigned various missions, from reconnaissance to artillery fire support or even missions to destroy military targets or equipment. Analyzing the preparation process of the Azerbaijani army and their approach to the conflict, through the use of a wide range of technologies and systems that often did not require the physical presence of soldiers, allows for the detection of important trends and perspectives on how future conflicts will be shaped by the widespread use of missiles, unmanned aircraft systems, and artillery.

Cuvinte-cheie:

Nagorno-Karabah; apărare aeriană; sisteme de aeronave fără pilot la bord;
dronă; rachete; UAS-uri; tehnologie.

Keywords:

*Nagorno-Karabakh; air defense; unmanned aircraft systems; drone;
missiles; UAS; technology.*

Cum se câștigă un război de către un stat constituie o problemă complexă, în care se combină aspectele tangibile (forțele, mijloacele, tehnica avută la dispoziție) cu cele intangibile (deciziile). Dacă adăugăm aici și desele revoluții tehnologice, în care punctul focal îl reprezintă informațiile, supravegherea, recunoașterea și comunicațiile, atunci vom vedea că răspunsul la această întrebare crește în complexitate (Dahlgren 2022).

Cu ochii lumii ațintiți asupra Ucrainei, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan din anul 2020 revine în actualitate și în memoria analiștilor militari, în primul rând prin prisma abordării acestuia de către cei doi beligeranți, ambii pornind de la un deficit al mijloacelor aeriene. Cel de-al doilea motiv îl reprezintă implicarea Turciei în conflict, mai ales în rolul de aliat, de furnizor de echipamente și strateg. După cum era normal, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan pentru controlul regiunii Nagorno-Karabah, început la sfârșitul lui septembrie 2020 și desfășurat pe o perioadă de 44 de zile, a generat analize ample în rândul jurnaliștilor, academicienilor, politicienilor și experților militari, fiecare dintre aceștia încercând să identifice lecții și învățăminte, potrivit propriilor domenii de activitate.

Acest conflict și cel în curs de desfășurare din Ucraina au demonstrat că victoriile pe câmpul de luptă nu sunt întotdeauna legate de cantitatea de tehnică sau de evaluările numerice ale forțelor armate din diferite jurnale. Abilitatea de a obține informații înaintea adversarului sau de a depăși viteza de decizie a acestuia reprezintă doar o parte din ingredientele unui succes militar. În Nagorno-Karabah, azerii, ajutați tehnologic și doctrinar de către turci, au reușit distrugerea sau neutralizarea unei cantități impresionante de echipament militar armean. Înfrângerea dureroasă a armenilor a demonstrat conducătorilor militari de la Erevan că războiul se câștigă dezvoltând, inovând și achiziționând tehnică de ultimă generație și a arătat conducătorilor militari de pe întreg mapamondul că războiul modern evoluează rapid, iar binomul *sisteme de aeronave fără pilot la bord* – *sisteme de rachete de artilerie* devine preponderent și extrem de greu de contracarat. În prezent, conflictul din Ucraina demonstrează, cu fiecare zi care trece, această tendință.

Deoarece, pe parcursul articolului, vor fi utilizați mai mulți termeni pentru a desemna ceea ce este generic cunoscut sub numele de *dronă*, în cele ce urmează, am ales să prezint o scurtă delimitare terminologică. Astfel, termenii *aeronavă fără pilot la bord*¹ și *dronă*, precum și derivații ai acestora, *vehicul aerian fără pilot*² sau *aeronave pilotate la distanță*³, sunt adesea folosiți interschimbabil atât în mediul militar, cât și în cel civil. În același timp, este de menționat că, în domeniul militar, acești termeni sunt definiți în mod distinct, se subsumează unei anumite taxonomii și au o utilizare concretă.

¹ Unmanned Aircraft/UA.

² Unmanned Aerial Vehicle/UAV.

³ Remotely Piloted Aircraft/RPA.

La nivelul NATO, denumirea UAV este scoasă din uz, dar ea mai poate apărea în mediile civile, în articolele sau chiar în denumirea unor instituții care dezbate această temă. Termenii utilizați în mediul militar sunt *aeronavă fără pilot la bord*, respectiv *sistem de aeronavă fără pilot la bord (Unmanned Aerial System – UAS)*, având clasificări, misiuni și caracteristici precise, existente în doctrinele și manualele de specialitate.

Termenul de *dronă* este uzitat și acceptat pe scară largă în mediul civil, pentru toate tipurile de sisteme aeriene fără echipaj la bord, fie comerciale, fie militare. În domeniul militar, același termen este, uneori, utilizat pentru anumite sisteme, a căror dimensiune și complexitate sunt comparabile cu cele ale modelelor disponibile în comerț. Trebuie amintit, că, la nivel național, în domeniul militar, se aplică prevederile și sunt implementate standardele existente la nivelul NATO.⁴

Având în vedere cele expuse, pe parcursul articolului va fi utilizată atât denumirea de *sistem de aeronavă fără pilot la bord/UAS*, cât și cea de *dronă*, deoarece informațiile preluate provin și din mediul militar, și din publicații online sau din surse disponibile pe site-uri web.

Caucazul de Sud

Armenia și Azerbaidjan sunt situate în regiunea Caucazul de Sud, regiune care mai cuprinde și Georgia, toate fiind republici ex-sovietice. Pentru cele trei republici din sudul Munților Caucaz, destrămarea Uniunii Sovietice a adus atât independența, cât și reluarea unor vechi neînțelegeri etnice, generatoare de conflicte sângeroase și de pierderi de vieți omenești. De-a lungul timpului, azerii și armenii s-au amestecat din punct de vedere istoric, însă și-au păstrat identitățile etnice și religioase (azerbaidjenii sunt în mare parte musulmani, armenii în cea mai mare parte, creștini), înfruntându-se în războaie violente.

Pentru a înțelege motivația beligeranților în conflictele din Nagorno-Karabah, trebuie înțelese câteva elemente cheie privind poziționarea lor geografică, precum și ambițiile, trecute sau viitoare, ale acestora.⁵ În primul rând, istoria conflictelor din Caucaz nu este recentă, teritoriile din Caucaz fiind disputate, cucerite și revendicate de-a lungul multor secole. În secolul XX, un rol cheie în crearea tensiunilor și apoi în declanșarea conflictelor din Nagorno-Karabah l-a avut Iosif Stalin. Acesta, din funcția de comisar al naționalităților, „a supravegheat crearea hărților și limitelor administrative, în unele cazuri trasând în mod arbitrar granițe care divizau în mod intenționat comunitățile, cu scopul de a dilua puterea politică a grupurilor etnice” (Europa Liberă 2020).

⁴ N.A.: Pentru mai multe detalii, se poate consulta *A Comprehensive Approach to Countering Unmanned Aircraft Systems*, elaborat la nivelul Joint Air Power Competence Centre, *Regulamentul delegat (UE) 2019/945 al Comisiei, din 12 martie 2019, privind sistemele de aeronave fără pilot la bord și operatorii de sisteme de aeronave fără pilot la bord din țări terțe și Regulamentul de punere în aplicare (UE) 2019/947 al Comisiei, din 24 mai 2019, privind normele și procedurile de operare a aeronavelor fără pilot la bord.*

⁵ N.A.: Mai multe detalii sunt disponibile în *Cinci lucruri-cheie de știut despre conflictul din Nagorno-Karabah*, <https://romania.europalibera.org/a/cinci-lucruri-cheie-de-%C8%99tiut-despre-conflictul-din-nagorno-karabah/30894640.html>.

Strategia gândită de Stalin era de a ține captive pe termen lung micile națiuni, absorbite de Uniunea Sovietică după destrămarea Imperiului Rus în anul 1917, din motive strategice, comerciale sau energetice, dorind în același timp reprimarea oricărei manifestări sau sentimente naționaliste ori religioase, care ar fi putut crea disconfort pe viitor. Este elocvent, în acest sens, modul brutal în care Stalin a prezentat acest lucru la sfârșitul anilor '20, după cum arată Hélène Carrère d'Encausse în cartea *Imperiul Eurasiei, o istorie a Imperiului Rus de la 1552 până astăzi*: „Caucazul este important pentru revoluție, pentru că este o sursă de materii prime și de produse alimentare. Este important și datorită poziției sale geografice, între Europa și Asia, între Europa și Turcia și datorită existenței căilor comerciale care prezintă un considerabil interes economic și strategic” (Fati 2020).

Indiferent însă de mijloace, sentimentele au putut fi doar estompate și nu reprimare, astfel încât pe teritoriul enclavelor, formate arbitrar (Nagorno-Karabah, Transnistria, Ostetia de Sud, Abhazia), au izbucnit conflicte sângeroase la începutul anilor '90, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice. Ulterior, acestea au fost înghețate, ca urmare a unor acorduri fragile, ghidate de Rusia, care avea interesul de a perpetua astfel de conflicte pentru a-și exercita controlul asupra regiunilor considerate strategice (Fati 2020).

Enclava Nagorno-Karabah este un teritoriu recunoscut internațional ca aparținând Azerbaidjanului, însă este controlată de separatiști etnici armeni, susținuți de Armenia. Prima ciocnire militară din istoria modernă a conflictului din Nagorno-Karabah a avut loc în februarie 1988, pe fondul politicilor de tip glasnost și perestroika, inițiate de Mihail Gorbaciov. Primul război de amploare dintre cele două părți a izbucnit în februarie 1992 (Europa Liberă 2020). Armistițiul din mai 1994 a consfințit ocuparea de către armeni, aproape în totalitate, a Nagorno-Karabahului și a câtorva districte din jurul regiunii, lucru considerat umilitor pentru conducerea din Baku. Viitorul statut al regiunii Nagorno-Karabah și soarta zonelor limitrofe au constituit un impediment în soluționarea pașnică a conflictului și au făcut ca armistițiul să fie unul instabil. Înfrângerea Azerbaidjanului a determinat clasa politică să accepte și să demareze un amplu program de modernizare a forțelor armate, lucru pe care analiștii politici l-au interpretat ca fiind primul pas către un nou conflict între Azerbaidjan și Armenia.

Anul 2020 – un nou conflict, o nouă abordare

În toamna anului 2020, un război de șase săptămâni în Caucazul de Sud a readus, în prim-planul opiniei publice și în memoria etnicilor armeni și azeri, neînțelegerile dintre Azerbaidjan și Armenia. Așa după cum era de așteptat, disputa s-a concentrat pe regiunea Nagorno-Karabah și pe teritoriile înconjurătoare, recunoscute internațional ca parte a Azerbaidjanului, dar populate predominant de armeni, în urma armistițiului din 1994. Obiectivul strategic al Azerbaidjanului, care, ulterior, s-a dovedit a fi realizabil, a fost de a recupera teritoriul ocupat sau porțiuni mari din el.

Analizii militari consideră că acest al doilea conflict nu a fost o surpriză. Cu discuțiile de pace blocate, Azerbaidjanul amenința de peste un deceniu cu declanșarea unui nou conflict și se înarma ostentativ în acest sens. În același timp, nici rezultatul războiului nu a constituit o surpriză. Armata azeră, mai bine echipată, încadrată cu personal și susținută puternic de Turcia, a copleșit armata armeană vecină, mai puțin numeroasă și învechită ([Reynolds 2021](#)).

Realitatea din câmpul de luptă a demonstrat că planificarea de nivel întrunit a forțelor armate azere, pregătirea și înzestrarea forțelor s-au dovedit decisive, în comparație cu oponentul armean. În acest context, trebuie subliniat că succesul forțelor azere a fost posibil, datorită asistenței militare turce, realizată pe o perioadă de timp extinsă, dobândirii unor capacități care, ulterior, au făcut diferența pe câmpul de luptă, sau profesionalizării susținute a instituțiilor militare ([Lt.Col. Erickson 2021, 1](#)).

O mare parte din această victorie a fost atribuită de analizii militari componente tehnice și financiare a războiului: Azerbaidjanul și-a permis schimbarea de mentalitate și înzestrare la nivelul armatei și a dorit (și a beneficiat în același timp) sprijinul tehnologic al Turciei și Israelului. Iar, la acel moment, sprijinul tehnologic acordat a fost superior existentului la nivelul forțelor armate armene. Însă concluziile războiului din Nagorno-Karabah din 2020 aduc în prim plan raționamente și argumente care umbresc succesul real și meritat, datorat achizițiilor de tehnologie. Este unanim recunoscut că succesul azerilor s-a datorat în mare parte existenței sistemelor de aeronave fără pilot la bord, dar mai ales, modului în care au fost acestea utilizate. Cu toate acestea, nu trebuie pierdut din vedere faptul că echilibrarea atentă a finalităților, căilor și mijloacelor la nivel operațional a asigurat îndeplinirea obiectivelor strategice și atingerea stării finale dorite, demonstrând în acest fel că strategia militară azeră a fost cea câștigătoare.

Sfârșitul războiului a consfințit controlul Azerbaidjanului asupra unei mari părți a teritoriului pe care l-a pierdut în fața Armeniei în timpul înfruntărilor anterioare și pe care nu îl mai domina de trei decenii. Armenii și-au păstrat controlul asupra teritoriului rămas din Nagorno-Karabah, inclusiv asupra centrului urban Stepanakert. Acordul de încetare a focului, mediat de Federația Rusă, a condus la introducerea forțelor rusești de menținere a păcii (aproximativ 2.000 de soldați), care au înființat posturi de observare de-a lungul liniei de încetare a focului și pe coridorul Lachin, pentru monitorizarea armistițiului, pentru asigurarea securității rezidenților și a tranzitului dintre Armenia și Stepanakert ([Welt și Bowen 2021, 15](#)).

Consecințele pe plan local și regional ale războiului din toamna anului 2020 încă sunt vizibile. Războiul a contabilizat peste 6.000 de decese în rândul combatanților și alte 150 în rândul civililor și a strămutat zeci de mii de oameni din ambele tabere. De asemenea, războiul a condus la tulburări politice în Armenia, a întărit influența guvernului azer și a permis creșterea influenței puterilor regionale Turcia, Rusia și, potențial, Iranul, în zonă ([Welt și Bowen 2021](#)).

Conflictul a atras atenția opiniei publice prin modul inedit în care Azerbaidjanul a întrebuințat capacitățile tehnice și tehnologice de apărare, corelat cu resursele avute la dispoziție și cu stabilirea dronelor drept element indispensabil al strategiei militare. Înainte de acest război, la nivel tactic, armata armeană era superioară prin calitatea pregătirii ofițerilor, prin motivarea soldaților și printr-o conducere mult mai dinamică, lucruri care s-au dovedit decisive în toate conflictele anterioare cu Azerbaidjan. Dar Azerbaidjanul a găsit modalitatea de a contracara aceste avantaje, în primul rând prin achiziția și utilizarea de drone, care au rezolvat cel puțin problema identificării pozițiilor trupelor armene, a rezervelor și bombardării acestora (Gressel 2020). Pe timpul luptelor, Azerbaidjanul a mizat pe întrebuințarea dronelor într-o gamă largă de misiuni, demonstrând astfel avantajul tehnologic față de sistemele de apărare aeriană ale forțelor armene. În felul acesta, conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan poate rămâne în istorie ca primul război modern decis, în primul rând, de sistemele de aeronave fără pilot la bord.

Analiștii militari sunt de acord că trei factori au stat la baza succesului Azerbaidjanului pe câmpul de luptă în 2020, spre deosebire de războiul de acum aproape 30 de ani, când a pierdut în fața Armeniei: *tehnologia, tacticile și Turcia* (Synovitz și Popescu 2020). Sincronizarea noilor sisteme de arme (exemplul dronă – artilerie sau dronă – sisteme de rachete, în cazul Azerbaidjanului) a făcut ca mediul de operare să fie mult mai letal decât în cazul utilizării individuale a acelorași sisteme. Poate că cel mai bine a expus acest lucru Matthew Bryza, fostul ambasador al SUA în Azerbaidjan și, în același timp, fost mediator al SUA în conflictul din Nagorno-Karabah, care considera că acest conflict „a demonstrat că sistemele de arme rusești, fie că sunt rachetele de apărare aeriană S-300 sau tancurile T-72, chiar și cele cu blindaj reactiv, sunt din altă eră când ai această combinație de drone moderne israeliene și turcești” (Iddon 2020).

Primele informații despre achiziția de drone din Azerbaidjan datează din perioada 2008-2009, când țara a achiziționat o serie de UAV-uri israeliene (Hermes 450, Aerostar și Orbiter M), în timp ce producția internă a fost lansată în martie 2011, când președintele azerilor a inaugurat *Azad Systems*, o societate mixtă între Ministerul Industriei Apărării din Azerbaidjan și producătorul israelian de drone Aeronautics Industries (Garibov 2016). Pentru comparație, programul de drone din Armenia era destul de modest în comparație cu efortul deosebit al azerilor. Informațiile existente arată că Armenia a început producția de drone indigene în 2011, în paralel cu importul de drone din Rusia, furnizorul său tradițional de arme (Garibov 2016).

În același timp, intenția azerilor de a achiziționa drone de luptă nu a fost ascunsă, Zakir Hasanov, ministrul apărării din Azerbaidjan, declarând acest lucru în vara anului 2020, singura necunoscută fiind tipul acestora. Totuși, surse turcești au declarat că azerii sunt interesați de Bayraktar TB2, un UAV tactic cu rază lungă de acțiune care operează la înălțime medie (Bekdil 2020). Referitor la dronele Bayraktar, Fuad Şahbazov, analist azer la Centrul pentru Comunicații Strategice

din Baku, afirma că acestea și-au dovedit eficiența împotriva tehnicii de luptă de proveniență rusească în conflictele din Libia și Siria, iar „în Siria, aceste drone au distrus foarte ușor sistemele antiaeriene rusești, precum S-300 și S-400” (Synovitz și Popescu 2020).

Deja este cunoscut și recunoscut faptul că Azerbaidjanul a fost sprijinit în acest război de puternicul său aliat, Turcia. Președintele Republicii Azerbaidjan, Ilham Aliyev, în cadrul unei conferințe de presă, afirma că „celebrul Bayraktar, realizat de industria de apărare turcă, a fost revoluționar și a jucat un rol important în succesul nostru” (Ostrovsky 2021). Nu mai este o noutate faptul că președintele făcea referire la dronele puse la dispoziție și care deja erau utilizate cu destul de mult succes în campaniile Turciei din Siria. Faptul că dronele furnizate de Israel și Turcia s-au dovedit decisive pentru Azerbaidjan a fost confirmat, dacă mai era necesar, de același președinte, care a glorificat dronele țării sale, responsabile pentru distrugerea de echipament militar armean în valoare de un miliard de dolari (Iddon 2020). Ce putea face Armenia sau o altă țară, având capacitățile militare ale Armeniei? Un răspuns poate fi cel al lui Matthew Bryza: „dacă vrei să fii echipat pentru acest câmp de luptă modern și dacă ești Armenia, s-ar putea să vrei în cele din urmă să obții acest tip de echipament” (Iddon 2020).

Nu se știe și nici nu este făcut public numărul dronelor pierdute de turci în Siria, în Libia sau în Caucazul de Sud și este posibil să nu îngrijoreze prea mult comandanții militari, dacă prestigiul țării este în creștere. Pe timpul luptelor din Caucazul de Sud, experții turci vorbeau chiar de „dronizarea războiului”, afirmând că au dezvoltat un concept de război revoluționar care va fi implementat de la un teatru militar la altul (Urcosta 2020). Dacă mai era necesar, teatrul de război din Ucraina dovedește încă o dată acest lucru.

Analistul turc Can Kasapoglu apreciază că întreaga campanie de utilizare a dronelor din Azerbaidjan a semănat foarte mult cu *Operația Spring Shield* a Turciei împotriva Armatei Arabe Siriene, de la începutul anului 2020, deoarece „se pare că Ankara nu a transferat doar sisteme aeriene fără pilot (UAS) aliatului său natural din Caucazul de Sud, ci și o doctrină completă a războiului robotizat, precum și concepția de operații (CONOPS)” (Kasapoglu 2020). Același analist identifică cel puțin trei elemente comune între *Operația Spring Shield* și campania de utilizare a dronelor din Azerbaidjan⁶:

- artileria forțelor terestre a fost utilizată în strânsă coordonare cu sistemele de aeronave fără pilot (acestea având misiuni de culegere de informații, de stabilire a țintelor și BDA⁷);

- vânarea sistematică a apărării aeriene mobile a inamicului (în decurs de două săptămâni, 60 de componente de sisteme armene de apărare aeriană, cu baza la sol, majoritatea OSA și Strela-10, și cel puțin o componentă S-300 au fost distruse de forțele armate azere). Este important de menționat, aici,

⁶ N.A.: Elementele prezentate sunt detaliate de Can Kasapoglu, *Turkey Transfers Drone Warfare Capacity to Its Ally Azerbaijan*, <https://jamestown.org/program/turkey-transfers-drone-warfare-capacity-to-its-ally-azerbaijan/>, accesat la 06.01.2022.

⁷ Battle Damage Assessment/Evaluarea efectelor produse de acțiunile militare.

⁸ N.A.: Mai multe amănunte privind utilizarea biplanelor rusești An-2 în conflictul din Nagorno-Karabah pot fi găsite accesând europalibera.org, „ANALIZĂ Tehnologie, comando și Turcia. Cum a câștigat Azerbaidjan în Nagorno-Karabah” și forbes.com, ”The «Magic Bullets» Drones Behind Azerbaijan’s Victory Over Armenia”.

rolul vechilor biplane rusești An-2, transformate în drone, abordare inedită și îndrăzneță, cu ajutorul cărora s-a reușit expunerea apărării antiaeriene a Armeniei⁸;

- executarea operațiilor informaționale (Ministerul Apărării din Azerbaidjan a publicat zilnic filmări cu acțiunile dronelor pe conturile sale de YouTube și Twitter).

La doi ani de la încheierea conflictului și după ultimele frământări care au avut loc în acea regiune, este unanim acceptat faptul că Turcia a ajutat aliatul tradițional, Azerbaidjan, nu doar prin asigurarea/punerea la dispoziție de drone, ci și prin intermediul asistenței furnizate de consilierii militari turci, cu experiență în pregătirea și ducerea bătăliilor. Mai mult, există opinii că Turcia nu numai că a participat la conflictul din Nagorno-Karabah cu drone, consilieri militari, comandouri ale forțelor speciale și mercenari sirieni importați, dar există și un număr tot mai mare de dovezi care sugerează că guvernul de la Ankara a jucat un rol important în decizia Azerbaidjanului de a lansa ofensiva în luna septembrie. Mai mulți oficiali turci de rang înalt s-au întâlnit cu omologii lor azeri, în cursul verii anului 2020, pentru a discuta situația din Nagorno-Karabah, iar vânzările de arme turcești către Baku au explodat în lunile care au precedat ofensiva din septembrie (Episkopos 2020a). Participarea președintelui turc, Recep Tayyip Erdogan, la parada dedicată victoriei Azerbaidjanului, desfășurată la Baku, a prezentat un peisaj destul de grăitor în acest sens: cei doi lideri stăteau unul lângă altul, iar în spatele lor, era un șir de steaguri turcești și azere, egale ca număr. Omniprezența steagurilor turcești și azere se putea observa și pe străzile din Baku (Episkopos 2020b).

Există opinii conform cărora concepția de operații a Azerbaidjanului este departe de a fi revoluționară, aceasta semănând cu doctrina *AirLand Battle* a Statelor Unite, dimensionată însă la bugetul alocat pentru apărare, de aproximativ 2 miliarde de dolari (Dr Watling și Dr Kaushal 2020). Demn de remarcat este faptul că, din punct de vedere strategic, o țară, precum Azerbaidjanul, a fost capabilă să efectueze lovituri de precizie în adâncimea teatrului de operații (capacitate care, cândva, era rezervată doar marilor puteri), folosind o serie de echipamente relativ ieftine care să suplinească lipsa unei puteri aeriene robuste (Dr Watling și Dr Kaushal 2020). Nu trebuie astfel să ne mirăm de rezultatul final, în condițiile în care conflictul a fost purtat între tacticile din secolul XXI ale Azerbaidjanului și armata din secolul XX a Armeniei.

Concluzii

Conflictele din ultimul deceniu au fost hotărâtoare în ceea ce privește importanța utilizării dronelor, indiferent de categorie sau variantă de înarmare. Astfel, noua tactică a câmpului de luptă, care s-a dovedit a fi de

succes în conflictele regionale recente, a constat în utilizarea dronelor, relativ ieftine și echipate cu rachete, împotriva unor forțe blindate sau de apărare aeriană cu baza la sol. Această nouă tactică a schimbat percepția strategică din jurul Turciei și Rusiei, în sensul în care dronele construite în Turcia, cu o tehnologie digitală accesibilă, au distrus blindate și sisteme de apărare aeriană și antirachetă ale protejaților ruși în conflictele purtate în Siria, Libia și Azerbaidjan. Aceleași drone au început să devină eficiente și împotriva propriilor sisteme rusești în conflictul din Ucraina.

La scurt timp de la încheierea sa, conflictul din Nagorno-Karabakh a devenit poate cel mai bun ambasador al modului în care UAS-urile, de mici dimensiuni și relativ ieftine, pot produce schimbări în derularea conflictelor, dominate cândva de puterea aeriană tradițională și de ample bătălii terestre. Oferta din ce în ce mai variată a UAS-urilor și prețurile lor abordabile pot crea țărilor un avantaj aerian la un cost mult mai mic decât cel generat de menținerea unei flote aeriene tradiționale. Conflictul din Nagorno-Karabakh a arătat cum dronele pot schimba brusc rezultatul unui conflict care părea de durată și cum pot contribui decisiv la îndeplinirea obiectivelor unei campanii militare.

Nu trebuie trecută cu vederea nici scurta analiză a aliaților celor doi beligeranți. Judecând astăzi, pe timpul desfășurării conflictului din Ucraina, se poate spune că Rusia nu a învățat nimic din greșelile Armeniei, cel puțin în ceea ce privește amenințarea generată de utilizarea dronelor în acțiunile militare, și din modul de combatere a acestora, astfel încât să obțină și să mențină controlul spațiului aerian în teatrul de operații. Pe de altă parte, Turcia a obținut atât un imens succes comercial, cu dronele puse la dispoziția Azerbaidjanului și, ulterior, Ucrainei, cât și recunoașterea internațională în materie de capabilități militare.

Referințe

Bekdil, Burak Ege. 2020. "Azerbaijan to buy armed drones from Turkey." <https://www.defensenews.com/unmanned/2020/06/25/azerbaijan-to-buy-armed-drones-from-turkey/>.

Dahlgren, Masao. 2022. "How advanced technology is changing deterrence." <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2022/08/23/how-advanced-technology-is-changing-deterrence/>.

Dr Watling, Jack și Sidharth Dr Kaushal. 2020. "The Democratisation of Precision Strike in the Nagorno-Karabakh Conflict." <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/democratisation-precision-strike-nagorno-karabakh-conflict>.

Episkopos, Mark. 2020a. "Has Russia Paved a Path for Turkey to Capitalize on the Nagorno-Karabakh Conflict?" <https://nationalinterest.org/feature/has-russia-paved-path-turkey-capitalize-nagorno-karabakh-conflict-172812>.

—. 2020b. "Nagorno-Karabakh and the Fresh Scars of War." <https://nationalinterest.org/feature/nagorno-karabakh-and-fresh-scars-war-174690>.

Europa Liberă. 2020. „Cinci lucruri-cheie de știut despre conflictul din Nagorno-Karabakh.” <https://romania.europalibera.org/a/cinci-lucruri-cheie-de-%C8%99tiut-despre-conflictul-din-nagorno-karabah/30894640.html>.

Fati, Sabina. 2020. „Ce se ascunde în spatele conflictului dintre azeri și armeni. Ce vrea Rusia.” <https://romania.europalibera.org/a/ce-se-ascunde-%C3%AEn-spatele-conflictului-dintre-azeri-%C8%99i-armeni-ce-vrea-rusia/30862733.html>.

Garibov, Azad. 2016. ”Karabakh: A New Theater for Drone Warfare?” *Eurasia Daily Monitor*. <https://jamestown.org/program/karabakh-a-new-theater-for-drone-warfare/>.

Gressel, Gustav. 2020. ”Military lessons from Nagorno-Karabakh: Reason for Europe to worry?” <https://ecfr.eu/article/military-lessons-from-nagorno-karabakh-reason-for-europe-to-worry/>.

Iddon, Paul. 2020. ”What’s Next For Armenia’s Military After Devastating Nagorno-Karabakh Defeat?” <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2020/12/09/whats-next-for-armenias-military-after-devastating-nagorno-karabakh-defeat/?sh=596be53036bc>.

Kasapoglu, Can. 2020. ”Turkey Transfers Drone Warfare Capacity to Its Ally Azerbaijan.” <https://jamestown.org/program/turkey-transfers-drone-warfare-capacity-to-its-ally-azerbaijan/>.

Lt.Col. Erickson, Edward J. 2021. ”The 44-Day War in Nagorno-Karabakh, Turkish Drone Success or Operational Art?” *Military Review* (Army University Press). <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/Online-Exclusive/2021-OLE/Erickson/>.

Ostrovsky, Simon. 2021. ”How Azerbaijan Won the Karabakh War And how Russia won the peace, if it can keep it.” <https://newlinesmag.com/reportage/how-azerbaijan-won-the-karabakh-war/>.

Reynolds, Michael A. 2021. ”Confidence and catastrophe: Armenia and the second Nagorno-Karabakh war.” <https://warontherocks.com/2021/01/confidence-and-catastrophe-armenia-and-the-second-nagorno-karabakh-war/>.

Synovitz, Ron și Andrei Luca Popescu. 2020. „ANALIZĂ Tehnologie, comando și Turcia. Cum a câștigat Azerbaidjan în Nagorno-Karabakh.” <https://romania.europalibera.org/a/analiza-tehnologie-comando-turcia-azerbaidjan-nagorno-karabah/30950259.html>.

Urcosta, Ridvan Bari. 2020. ”Drones in the Nagorno-Karabakh.” https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/drones-nagorno-karabakh#_ednref20.

Welt, Cory și Andrew S. Bowen. 2021. ”Azerbaijan and Armenia: The Nagorno-Karabakh Conflict” (No. R46651, CRS report). <https://crsreports.congress.gov/search/#/?termsToSearch=R46651&orderBy=Relevance>.